

že „básnické dílo je dokonale realizováno již nehlasitým čtením a není tudíž důvodu, proč by dramatická poezie měla být výjimkou“. Veltruský také připomíná, že zatím nikdo z teoretiků dramatu „neizoloval plně básnickou strukturu od složek, které přistupují při jeho inscenaci“. To, co je v inscenaci nositelem významu, se při četbě stává významem.

Postup, který zvolil pro pojednání tématu je – jak Veltruský říká – běžný při strukturálním rozboru: vychází od jazyka a končí u tématu. Veltruský ukazuje základní vlastnosti dramatického dialogu, charakteristický způsob pojmenování v dramatickém dialogu, sleduje způsob výstavby významových kontextů. Nejdůležitější je pasáž, v níž jsou popsány prostředky významového sjednocení, jež by měly překonávat jistou disparitnost vznikající mezi různými významovými kontexty dialogu. Veltruský dále sleduje monolog a dialog ve všech třech básnických druhích, poté ukazuje jak jsou jazykovými prostředky konstruovány dramatická osoba a dramatický děj, jak je pojmenována situace a téma; celou studii uzavírá pasáž, ve které srovnává tři básnické druhy z několika hledisek.

Veltruského koncepce je konzistentní a precizně propracovaná a představuje zcela nový přístup a řešení problémů; jeho studie je dodnes v mnohém aktuální. Přesto myslím, že existují některé fakty, které mi nedovolují přijmout Veltruského tezi (a některá řešení s ní spojená) – tj. určení všech dramatických pasáží děl – vcelku.

V návaznosti na Mukařovského popsal Veltruský výstižně jisté „rozkládání jednoty významového kontextu“ dané rozdílností kontextů jednotlivých replik a poukázal na potřebu nalézt prostředky významového sjednocení. Zde vyšel z Mukařovského popisu významové výstavby věty, jejíž principy (jak říká Mukařovský sám) lze použít i při výstavbě celků vyšších než je věta. Připomeňme si, že jde o tři principy: 1) zaměření na jednotnost smyslu, jestliže nějakou významovou řadu vnímáme jako větu; 2) princip významové akumulace; 3) oscilace mezi významovou statikou a dynamikou, jež je dána polaritou mezi pojmenováním a kontextem, tj. tím, že „každá významová jednotka ve svazku větném (slovo, větný člen) jed-

nak směřuje k tomu, aby navázala bezprostřední věcný vztah ke skutečnosti, kterou sama o sobě znamená, jednak je vázána souvislostí věty jako celku a teprve prostřednictvím tohoto celku navazuje styk se skutečností¹⁹⁾. Mukařovský z těchto principů vyšel při formulaci i sledování tzv. sémantického gesta²⁰⁾.

Veltruský poté, co ukázal napětí dané rozdílností kontextů jednotlivých mluvčích, zdůraznil, že významová jednotka bývá v případě dialogu dána předmětem hovoru (resp. tématem) a mimojazykovou situací. V případě dramatu, pokud toto má být čteno a hodnoceno jako literární dílo, nemůže taková situace existovat mimo jazykový projev, ale musí být obsažena v něm samém. Čtenář by měl chápat drama jako jednotný projev básníka, jenž vymezuje celkový kontext smyslu (integrální kontext), který je s kontexty jednotlivých účastníků v dialektickém svazku. Veltruský potom ukazuje jak prostředky, které dovoluují pocíťovat co nejzřetelněji souvislost jazykového projevu, tak ty, které směřují k jeho členění. U oněch druhých je ještě třeba rozlišovat, zda členění je dáno „strukturními vlastnostmi projevu samého“ či zda „vyplyvá z mimojazykové situace“. Už v samotném dialogu jsou jisté prostředky určující situaci, a to buď přímé popisy, charakteristiky atp., nebo prostředky nepřímé, podávající situaci „ve formě významového odstínu“ daného jazykového projevu.

S ohledem na sémantické sjednocení je velká pozornost věnována *dramatickým poznámkám*, které Veltruský považuje za „základní prostředek významového sjednocení dialogu“ a za „integrální součást literární struktury“. Pro literární poetu dramatu mají podle něj velkou důležitost, jelikož slouží k překonání významových „švů“ vznikajících na rozhraní replik.

Nemyslím, že bychom mohli poznámkám přisoudit tak důležitou úlohu, jež by se navíc uplatnila ve všech dramatických textech. Jak známo, v dějinách dramatu je přítomnost poznámky často úzce spojena s divadelní realizací, resp. s jistým typem divadelnosti. A víme, že ne vždy dochází ke sblížení literatury a divadla. Kromě toho v řadě textů poznámky